

הנחתו זאת של ייבין מתאשרת גם במקורות תלמודיים ומדרשיים. על ר' מאיר מסופר שניצל בלילה מידי הפונדקאי החמסן באמרו לו כי הוא מחכה לאחיו שלן בבית-הכנסת (3). שמואל סובר שיש צורך לקדש בחג בבית-הכנסת כדי לאפוקי אורחים ידי חובתן דאכלו ושתו וגנוו בבי כנישתא⁽⁴⁾. קיום אכסניה ליד בית-כנסת נוהג איפוא גם בארץ-ישראל וגם בבבל.

המנהג הזה לא בטל גם בהמר תקופות וארצות, והוא נמשך עד ימינו אלה. בעירות הנדחות שבתחום המושב ברוסיה היה קיים ליד בית-הכנסת חדר מיוחד שנקרא במי העם הקדש, והוא היה משמש גם לגניזת "שמות"-ספרים, תפילין, סליתות, מזוזות, שנפסלו מרוב שימוש, וגם אכסניה לעניים עוברי ארץ ומחזרים על הפתחים, שלא השיגה ידם לשלם שכר לינה בבית-מלון.

בישוב היהודי החדש בארץ אין הקדש מסוג זה מצוי, אבל כדאי לבדוק אם איננו קיים (כמובן, כשריד ללא שימוש) ליד בתי-כנסת שנבנו לפני התרחבות הישוב באמצע המאה הי"ט, כגון בעיר העתיקה בירושלים, בצפת, בסכריה ובחברון.

מ. בנארי

(3) ב"ר צ"ב: ועי' ש. קליין, ארץ יהודה, ע' 174.

(4) מס' ק"א, ע"א; ועי' תוספות שם.

על מנחם בר' פרץ החברוני

בלי להתעכב על אמיתותה או זיופה של אגרת מנחם בר' פרץ החברוני⁽¹⁾, ברצוני להעיר כאן על שמו של בעל האגרת הזאת.

מרופ' ש. קליין ז"ל כתב: (2) ואף השם 'מנחם בן פרץ החברוני מזויף, כי איש בשם זה לא היה ולא נבא. כי השם הזה סימבולי הוא והוא של משיח בן דוד שנקרא באגדה גם מנחם והוא מבני בניו של פרץ (בו יהודה) והוא (כלומר: דוד) חי בחברון.

כנגד זה אומר בן-צבי, שבכתב-היד העיקרי רשום רק מנחם החברוני, ואילו השם מנחם בן פרץ לא בא אלא כתוספת מאוחרת. ואין כאן איפוא מקום להשערות על סמליות משיחית ורמזים מיוחדים. השם מנחם, מוסיף בן צבי, היה מצוי וכן גם השם פרץ: ולפי שכל אחד מהשמות מצוי ושכיח אין שום חשד גם בצרופם יחד⁽³⁾.

אמנם השם פרץ הוא סמלי, ואנו למדים זאת מתוך מדרש-אגדה, ולא דוקא לפי מה שהביא קליין. כי הנה על הפסוק: 'ויהי בעת לדתה וגו' (בראשית ל"ח) נאמר: 'ויהי בלדתה ויתן יד בקש דרח לצאת תחילה אמר הקב"ה משיח עומד מפרץ ויוצא דרח ראשון? יחזור למע אמו, ויצא פרץ ראשון שהמשיח יוצא ממנו שנאמר (שם) ויהי כמשיח ידו וגו'. שנאמר (מיכה ב') עלה הפורץ לפניהם וגו'⁽⁴⁾.

אבל, משום כך אין עדיין לפסול את השם הזה ולחשוד בסמליות הקשורה אליו! ויתר מזה: בן-צבי מראה על השמות מנחם ופרץ שהם מצויים כל אחד לחוד, אבל אפשר להראות גם על שני שמות אלה כשהם מצורפים יחד. ממעל' התוספות היה ר' מנחם

(1) ר' י. בן-צבי, ידיעות ה', עע' 119-123; וש. קליין, שם ו', עע' 19-29.

(2) ר' תולדות הישוב היהודי בא"י, ע' 292.

(3) ר' ידיעות ה', עע' 119-120.

(4) ר' מדרש אגדת בראשית, בהמ"ד ליעלינק, חדר רביעי, ע' 88.

בר' פרץ מיואני, שבא על החתום על תקנה אחת ביחד עם רבנו תם 5; ובקובץ גדול של שו"ת ופסקים מחכמים שונים, שחיו במחציתה הראשונה של המאה ה'ט"ו, וקצתם במאה ה'ט"ו, אנו מוצאים את השם מנחם בר' פרץ טרבנט 6. בלא ספק היו עוד שמות כאלה בתקופות שונות.

מ. איש-שלום

5 ר' ש. אסף, מדעי היהדות, כרך א', ע' 91.

6 ר' ש. אסף, מגזי בית-הספרים בירושלים, בס' מנחה לדוד (ילין), ע' רכ"ג.

בחברה העברית לחקירת ארץ-ישראל ועתיקותיה

למרות קשי התנאים שהלך והחמיר לרגל המלחמה השתוללה החברה גם השנה לקיים את מפעליה הרגילים ולהרחיב את חוג פעולתה ככל האפשר.

הרצאות. בשנת תש"ג נערך בירושלים מחזור הרצאות: ערים היסטוריות בארץ-ישראל, שבו השתתפו הועד לבחור בערים טיפוסיות לתקופה ולגזרת תרבות מסוימת. הורצו תשע הרצאות: ד"ר ב. מייזלר ופרופ' א. ל. סוקניק (ירושלים), ד"ר ע' בן-דוד (בית-שאן), מר ש. ייבין (לכיש), מר מ. אבייונה (מראשה), מר י. בן-צבי (שכם), פרופ' מ. שובה (קיסרי), פרופ' ל. א. מאיר (עזה) ומר ש. טולקובסקי (יפו). החוג הארכיאולוגי המשיך להתכנס מדי פעם בפעם. נתקיימו ארבע מגישות שבהן הרצו פרופ' מ. שובה (קיסרי והכתובות שנמצאו בה), מר ש. ייבין (ראשיתו של בית דוד), פרופ' מ. ד. קאסוטו (לוח גזר) ופרופ' נ. ה. טורטשינר (כתב התורה). לאחר כל הרצאה נערך ויכוח, שבו השתתפו רבים מן הנוכחים ובסופו השיב המרצה למסיגים הללו. כמו כן נערכה מסיבה בביתו של עו"ד קרנגולד, שנה הרצו ה"ה ד"ר ב. מייזלר (החמירות בכנרת) וזו ויצמן (פעולות החברה).

כינוס ארכיאולוגים. בראשית יולי התקיים בירושלים כינוס בלתי רשמי של ארכיאולוגים מארצות המזרח התיכון. בכינוס השתתפו כארבעים איש מקרב החוקרים בארכיאולוגיה ובמקצועות הקרובים ביותר לה וכמחציתם חוקרים יהודים מארץ-ישראל, שכמעט כולם חברי החברה. רבים מהם השתתפו באופן פעיל בדיונים שנסובו על שאלות הקשורות בעבודה מעשית ובארגון מתוכן לאחר המלחמה. נבחרה מועצה למזרח התיכון, שבה משתתף גם הפרופ' ל. א. מאיר. רקטור האוניברסיטה העברית ונשיא החברה - יו"ר המועצה הוא פרופ' נ. גליק, מנהל בית-הספר האמריקאי לחקירת המזרח, שהוא גם חבר מועצת החברה.

חקירת בתי-כנסת. לפי יזמת החברה מטפל עתה ארדיכל י. מינקרפלד בחקר בתי-הכנסת הארץ-ישראליים מהמאות האחרונות (ירושלים, חברון, טבריה, צפת, יפו). יש לקוות, כי תוצאות החקירה תפורסמנה בשנה הבאה בהוצאת מוסד הרב קוק שתמך במפעל זה:

ב ס נ י פ י ם . השנה נוסדו שלשה סניפים חדשים:

א. חדרה, שאליו הצטרפו לעת עתה כ-35 חברים. חברי הועד הם: ה"ה ע. דנין, א. דרך וי. יהלום. במשך הזמן נערכו שם שלוש הרצאות: ד"ר ב. מייזלר (שיטות חדשות בחקירת הארץ), מר ש. ייבין (התנ"ך והארכיאולוגיה) ופרופ' מ. שובה (קיסרי). לאחר ההרצאה האחרונה נערך בהרכת המרצה טיול לקיסרי, שבו השתתפו 40 איש.

ב. רמת-גן. בחודש מאי נערכה מסבת הקבוצה היוזמת ליסוד הסניף, שבה השתתפו חברי ועד הסניף בתל-אביב ובא"כ המרכז הירושלמי מר ש. ייבין, והוא הרצה על עתיקות רמת-גן וסביבותיה. במסיבה זו נבחר ועד זמני בנשיאות מר א. קריניצי, יו"ר מועצת רמת-גן. מזכיר הסניף הוא מר א. שמואלי, מזכיר המועצה. הובעה משאלה לקרא לכנוס כל סניפי החברה בארץ והוחלט ליסד מוזיאון ארכיאולוגי מקומי לעתיקות הסביבה. לתכלית זו הועידה המועצה חלק מבנין צבורי במקום.

ג. בנימינה, נוסד סניף החברה ביזמתו ובהשתתפותו הפעילה של הפרופ' מ. שובה. חברי הועד הם: ה"ה זלצר-יו"ר, עצמוני-מזכיר, הכהן-גובר, ז'ק וד"ר המבורגר.

תל אביב. לאחר הפסקה ממושכת חודשה השנה עריכת סדרה של הרצאות מדי חודש בחדשו. הרצו: ה"ה ד"ר א. שליט על מלחמות היהודים של יוספוס מלבוס וד"ר ע. בן-דוד, ד"ר ב. מייזלר, מר ש. ייבין, מר מ. אבייונה, פרופ' ל. א. מאיר ומר ש. טולקובסקי את אותן ההרצאות שהרצו בירושלים.

חיפה. כאן נערכו שתי הרצאות של ד"ר ב. מייזלר על מרד היהודים בימי גלוס קיסר ומר ש. ייבין על לכיש ועתיקותיה.